

Janusz Lehmann

Relikwie królowej Ryczezy

Studia Lednickie 7, 351-353

2002

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

RELIKWIE KRÓLOWEJ RYCHEZY

Gazeta kurii metropolitalnej w Kolonii — KIRCHENZEITUNG — Für das Erzbistum Köln — nr 43, z 26 października 2001 doniosła że: .. „przed kilku tygodniami (*dnia 10 września*) została otwarta przez biskupa sufragana dr Klausa Dicka, w obecności licznych świadków, drewniana trumna — relikwiarz przyścienny polskiej królowej Ryczezy, która znajduje się w kaplicy św. Jana w Katedrze Kolońskiej. Wyjęty został fragment żebra, który jako relikwia przeznaczony został dla katolickiego kościoła farnego w Klotten nad Mozelą. W tej miejscowości należącej wraz z obszernymi dobrami do niej, królowa miała zatrzymywać się wielokrotnie. Jej pamięć jest tu aż do dzisiaj bardzo żywa”...

Rycheza (Ryksa) (ok. 995 – 1063) królowa Polski, siostrzenica cesarza Ottona III, żona Mieszka II od 1013, matka Kazimierza I Odnowiciela, jeszcze przed śmiercią Mieszka II (1034) opuściła Polskę i wróciła do rodzinnej Nadrenii. Zmarła w jednej ze swych licznych posiadłości, w Saalfelde w Turyngii, dnia 21 marca 1063 roku. Zwłoki Ryczezy zostały zgodnie z jej wolą przewiezione przez wüzburgskiego biskupa Adalbero do Nadrenii, gdzie miała być pochowana w krypcie kościoła rodzinnego klasztoru benedyktyńskiego w Brauweiler koło Kolonii, obok swoich rodziców, Matyldy — córki cesarza Ottona II i cesarzowej Teofanu i Erenfrieda, palatyna lotaryńskiego.

Jednak w drodze do Brauweiler, arcybiskup koloński Anno II zatrzymał zwłoki w Kolonii i pochował w ufundowanej przez siebie kolegiacie NPMarii ad Gradus. Kościół ten wzniesiono na wschód od katedry, na osi prezbiterium, nad Renem. Grobowiec królowej z trachitu (rodzaj kamienia), 7 stóp długi i 2 stopy szeroki i 4 wysoki postawiony został na środku kościoła, przed prezbiterium. Przykryty był dwoma wiekami — dębowym i żelaznym. Cztery narożniki grobowca flankowały brązowe kandelabry, cały grobowiec otoczony był żelazną, ozdobną, kutą kratą. Na wschodniej, czołowej ścianie grobowca znajdowały się malowane wizerunki Ryczezy i arcybiskupa Anno II, na arkadowanych ścianach bocznych namalowano dwunastu apostołów, a na zachodniej ścianie czołowej grobowca umieszczono scenę Zwiastowania NMP. Kościół NPMarii ad Gradus został rozebrany w 1817 roku, a szczątki Ryczezy przeniesione zostały do katedry kolońskiej i umieszczone w nowym, istniejącym do dzisiaj grobowcu. Składa się on z dwóch części. Na wysokim, trójstopniowym cokole

stoi nasada w kształcie urny, ozdobiona klasycystyczną, złożoną snycerką. Szczątki królowej znajdują się w drewnianej skrzyni w dolnej części nasady. Na grobowcu obok łacińskiej inskrypcji znajduje się napis w języku polskim umieszczony tam z inicjatywy hrabiego Aleksandra Przeździeckiego w 1845 roku. Napis ten głosi: ... *Tu spoczywają szczątki Rychezy, królowej Polski, żony Mieszka II, matki Kazimierza, Odnowiciela Państwa*. Po obu stronach nasady znajdują się malowane tablice kamienne, pochodzące z poprzedniego grobowca Rychezy w kolegiacie NPMarii ad Gradus. Na jednej z nich widnieje wizerunek królowej Rychezy, na drugiej postać arcybiskupa Anno II.

Rycheza w uznaniu za pobożne i pełne miłosierdzia życie od zaraz po śmierci była w Nadrenii czczona jako święta lub błogosławiona, mimo że nie została oficjalnie kanonizowana. 21 marca, dzień jej śmierci był szczególnym świętem w Kolonii „*Festus Venerabilis Richaeze*”. Miejszem centralnym obchodu był kościół NPMarii ad Gradus. W ten dzień otwierano grobowiec, a szczątki wystawiane były dla uczczenia na widok publiczny. Ten sposób uczczenia szczątków Rychezy trwał co najmniej do początku XVII wieku. W tym celu szczątki Rychezy, a szczególnie głowę, która w tych obchodach miała szczególne znaczenie, odpowiednio przygotowano. Przymocowano żuchwę do czaszki, wypełniono oczodoły woskiem, w miejsce chrząstki nosowej wstawiono atrapę nosa z drewna i wosku, górną partię czaszki ujęto w czepiec z jedwabnej siatki przetykanej złotem. Na czepiec włożono królewską koronę grobową.

Zachował się opis szczątków Rychezy w sprawozdaniu kolońskiego duchownego i historyka Aegidusa Geleniusa, który badał wnętrze grobu Rychezy w kwietniu 1633 roku. Ze sprawozdania wynika, że głowa Rychezy spoczywała na złotej poduszce i ujęta była w czepiec ze złotej siatki. Na głowie miała sześcioczęlonową królewską koronę grobową. Na każdym z członów zakończonych kwiatonem przedstawione były trzy herby. Korona ta nie zachowała się do dzisiaj i przedstawiona jest na rysunku dołączonym do sprawozdania. Pozostałe członki zebrane w nieładzie zawinięte były w bawełnianą tkaninę w czerwone kwiaty.

Następne, udokumentowane otwarcie grobu Rychezy miało miejsce już po przeniesieniu szczątków do katedry. Inicjatorem jego był polski historyk i badacz zabytków, hrabia Aleksander Przeździecki. Otrzymał on zezwolenie na otwarcie grobu od urzędującego wtedy proboszcza katedry. Zachowała się, wykonana na jego polecenie w 1852 roku, kolorowa litografia przedstawiająca jeszcze dobrze zachowaną czaszkę Rychezy. Przeździecki w swoim sprawozdaniu wyraził zachwyt nad ... „pięknymi niegdyś rysami twarzy królowej”.

W XX wieku grób Rychezy w katedrze kolońskiej otwierany był trzykrotnie — 11 października 1913 roku, 8 września 1959 roku, 11 czerwca 1975 roku. Wymienione na wstępie otwarcie miało miejsce już w XXI wieku. W czasie otwarcia w 1959 roku pobrano ze szczątków krąg kręgosłupa który umieszczono w relikwiarzu wmontowanym w obraz Matki Boskiej Częstochowskiej zawieszony w krypcie kościoła klasztornego w Brauweiler, w miejscu które zakonnicy zgodnie z wyrażoną za życia wolą królowej przygotowali w połowie XI wieku dla jej wiecznego spoczynku. W 1975 roku wyjęto z grobu fragment żebra. Umieszczony w srebrnym relikwiarzu przekazany został do opactwa benedyktyńskiego w Tyńcu, jako symbol pojednania między Niemcami i Polakami.

Na podstawie publikacji: Peter Schreiner, Die Rheinländerin auf dem polnischen Königsthron, [w:] Kirchenzeitung für das Erzbistum Köln, nr 43, s. 1, 12 – 13 (26.10.2001)

Peter Schreiner, Richeza — Königin von Polen und Gönnerin der Abtei Brauweiler, Katalog wystawy objazdowej zorganizowanej przez Verein für Geschichte und Heimatkunde, Pulheim 1998.

Peter Schreiner (autor), Janusz Lehmann (tłumacz), Królowa Rycheza, Polska i Nadrenia. Stosunki między Polakami a Niemcami w XI wieku. Poznań i Pulheim k. Kolonii, 1996.

Opracował: Janusz Lehmann